

Perhe- ja sosiaalipalvelut ja Oys psykiatrian toimialue

Lasten, nuorten ja perheiden erityispalvelut: palvelualuejohtaja Marja Salonen

Lasten, nuorten ja perheiden erityispalveluiden palvelualueella työskentelee sosionomi AMK koulutustaustaisia sosiaaliohjaajia alkuarviointiyksiköissä, lastensuojelulaitoksissa ja maahanmuuttajien erityispalveluissa perheryhmäkodilla ja aikuistumisen tuessa. Perheryhmäkodeissa ja lastensuojeluyksikössä työskentelevät sosiaaliohjaajat tekevät vuorotyötä ja heidän työn kuvan muuttaminen ja siirtäminen esimerkiksi osa-aikaisesti tukihenkilötoimintaan, vaatisi sijaisresurssin lisäämistä ja näin toivottuja kustannussäästöjä ei syntyisi suhteessa ostopalveluihin. Alkuarviointiyksiköissä työskentelevät sosiaaliohjaajat tekevät itsenäisesti sosiaalihuoltolain 36§:n mukaisia ja sosiaalityöntekijän työparina lastensuojelulain 26§:n mukaisia palvelutarpeen arviointeja alaikäisille lapsille. Työtä ohjaavat muun muassa lakisääteiset määräajat, joissa pysyminen on haastavaa ja osittain mahdotontakin tämänhetkisen työtilanteen vuoksi. Sosiaaliohjaajat tekevät virka-aikaista työaika ja esimerkiksi tukihenkilötoiminta vaatii mahdollisuutta työskennellä myös virka-ajan ulkopuolella. Heidän työtehtävien laajentaminen muihin tehtäviin vaatisi työajan muutoksen, vaarantaisi palvelutakuun ja asiakasturvallisuuden toteutumisen, ilman mittavaa lisäresurssointia sosiaaliohjaukseen tämänhetkisessä työtilanteessa. Sosiaalityöntekijöiden osalta ei ole koulutus huomioon ottaen (YTM,VTM) tarkoituksenmukaista ohjata työskentelyä tehtäviin, joita voidaan hoitaa myös alemmalla koulutustasolla. Sosiaalityöntekijät tekevät työssään lakisääteisiä tehtäviä niin alkuarviointiyksikössä kuin lastensuojelussa ja tehtäviä ohjaa tiukasti lainsäädäntö. Heidän osittainenkin tehtäväkuvan laajentaminen nykyisestä vaatisi muutoksia työaikoihin ja vaarantaisi asiakasturvallisuutta merkittävästi. Sosiaalityössä ja sosiaaliohjauksessa on käytettävissä erilaisia työmenetelmiä asiakastyöhön. Menetelmiä käytetään erityisesti lapsen kanssa työskentelyssä. Tunnetuimpia ovat erilaiset Pesäpuu ry:n kehittämät toiminnalliset menetelmät, joiden tavoitteena on esimerkiksi lisätä lapsen osallisuutta omassa asiassaan. Lisäksi on käytössä on myös THL:n ja Barnahusin menetelmiä. Toiminnallisten menetelmien käyttö ei kuitenkaan korvaa lapsen ja perheen mahdollisten muiden palveluiden tarvetta sosiaaliohjauksen ja sosiaalityön palveluiden lisäksi. Pohjois-Pohjaanmaan hyvinvointialueella vaihtelee mitä palveluja on saatavilla omana tuotantona ja mitä voidaan järjestää ostopalveluina, esimerkiksi perhetyön osalta. Viimekädessä sosiaaliohjaaja tai vastuussa oleva sosiaalityöntekijä tekee ratkaisun siitä, mitä palveluita tarvitaan lapsen ikätasaisen kehityksen, hyvinvoinnin ja terveyden turvaamiseksi kunkin yksittäisen lapsen ja perheen kohdalla.

Perhekeskuspalvelut, palvelualuejohtaja Minna Malila

Perhekeskuspalveluissa on kehitetty palveluohjauksen toimintamallia, jonka avulla pyritään tunnistamaan apua tarvitsevat asiakkaat mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Osalla alueista on jo saatu kokemuksia siitä, että varhaisen vaiheen tukitoimet voivat ehkäistä raskaampien palveluiden tarpeen. Ohjaus ja neuvonta riittää usein vastaamaan suureen osaan yhteydenotoista, kun se on ajoitettu oikea-aikaisesti.

Matalan kynnyksen palveluiden ja monialaisen yhteistyön kehittäminen on tuottanut myönteisiä vaikutuksia, kuten palveluiden oikea-aikaisuutta ja avohuollon asiakasmäärien vähenemistä. Oman tuotannon vahvistaminen on ollut keskeinen osa tätä kehitystä.

Varsinaista tukihenkilötyötä ei ole tarkoituksenmukaista sisällyttää sosiaalityöntekijöiden tai sosiaaliohjaajien tehtäväkuviin, sillä se ei vastaa heidän koulutustaan eikä tue työn vaikuttavuutta. Sen sijaan sosiaaliohjauksen ja sosiaalityön roolin vahvistaminen on vähentänyt muiden palveluiden tarvetta. Perhesosiaalityön sosiaalityöntekijät ja sosiaaliohjaajat ovat ottamassa käyttöön suhdeperusteista työtettä, joka vahvistaa heidän rooliaan palvelujärjestelmässä. Suhdeperustainen työote lisää asiakkaan sitoutumista ja luottamusta, mikä osaltaan vähentää ostopalveluiden tarvetta.

Tukihenkilötyötä on sisällytetty perhetyöntekijöiden tehtäviin, joissa se istuu luontevasti osaksi työnkuvaa. Tämä on mahdollistanut ostopalveluiden purkamista ja työn tuottavuuden tehostamista. Myös määrämuotoiset lyhytinterventiot osana sosiaalihuollon mielenterveystyötä, kuten vanhemmuuden tukeminen sekä arjen hallinnan vahvistaminen ovat tärkeässä roolissa. Terapia takuun mukaisia interventioita on otettu haltuun ja koulutetaan lisää parhaillaan tilanteisiin, joissa psykososiaalista tukea tarvitaan.

On kuitenkin tärkeää huomioida, että asiakkaan tilanteen vaatimalla tavalla myös ostopalveluita tulee käyttää tarpeen mukaan. Niiden avulla voidaan ehkäistä oikein ajoitettuna raskaampien palveluiden tarvetta. Keskeistä ostopalveluiden vähentämisessä on henkilöstön sijoittaminen tarkoituksenmukaisiin tehtäviin koulutuksen ja osaamisen perusteella.

Sosiaalityön tehtäväala

Sosiaalipalvelujen tehostaminen, sosiaalityön erityisasiantuntija Auri Haataja

Sosiaalipalveluiden tehostamisen tulee perustua lakisääteisissä palveluissa kansalliseen ohjaukseen ja kohdistua niin kansallisiin kuin alueellisiin rakenteisiin, jotta se on linjassa lainsäädännön vaateiden sekä järjestämis- ja rahoituslain säädösten kanssa. Ilman kirjattua ja laadukasta tietoa ei myöskään

päästä käsiksi sosiaalityön vaikuttavuuden lisäämiseen tai sitä kautta esimerkiksi konkreettisesti vähentämään ostopalveluiden tarvetta tai tehostamaan oman tuotannon sosiaalipalveluita.

Vaikuttavuus sosiaalihuollossa

Kansallisen palvelureformin toteutusmalli

Kokonaisuuteen liittyy useita lakiuudistushankkeita, joiden tavoitteena on, että uudistus mahdollistaa hyvinvointialueelle kustannusvaikuttavuutta lähtökohtaisesti resurssien tarkoituksenmukaisemman kohdentamisen, vaikuttavuuden lisäämisen ja palveluverkon joustavamman organisoimnin kautta. Esimerkiksi valmistelussa oleva palveluvalikoiman periaatteet tulevat tarjoamaan tukea ja selkänöjaa asiakastyössä tehtävään harkintaan.

Sosiaalihuollon toimenpiteen, menetelmän tai työmuodon palveluvalikoimaan kuulumisen arvioinnin tulee varmistaa asiakkaiden yhdenvertaisuus ja ihmisarvon loukkaamattomuus. Terveystalvhuollossa olisi vastaavat periaatteet. Periaatteilla ei voida ohittaa velvollisuutta järjestää lakisäateisiä palveluja. Valinnat voivat koskettaa esimerkiksi menetelmän soveltuvuutta määrättyyn tuen tarpeeseen tietynlaisessa elämäntilanteessa tai uuden toimintamallin käyttöönottoa tietystä vaiheesta asiakasprosessissa. Periaatteita sovellettaisiin kansallisessa ohjauksessa, YTA-alueiden ja hyvinvointialueiden linjauksissa ja sisältöohjauksessa. Periaatteet ohjaisivat soveltuvin osin myös sosiaalihuollon ammattilaisten valintoja myönnetyn palvelun sisällä käytettävistä toimenpiteistä, menetelmistä ja työmuodoista.

Sosiaali- ja terveydenhuollon digitalisaation pitkän aikavälin mahdollisuudet – lähitulevaisuuden askelmerkkejä STM:n työryhmän loppuraportti 2025:13:

- Digitaaliset palvelut → yhä useampi asiakaskohtaaminen hoidetaan verkossa, ja sähköiset palvelut liitetään osaksi koko palveluverkkoa. Sujuva asiointi ja etäpalvelut voivat vähentää manuaalista kirjaamista.
- Ennakointi ja ennaltaehkäisy → laadukas kirjaaminen tuottaa dataa riskiryhmien tunnistamiseen ja palveluiden kohdentamiseen.
- Tieto ja johtaminen → yhtenäinen kirjaaminen tukee päätöksentekoa ja resurssien kohdentamista.
- Tekoäly ja uudet teknologiat → ammattilainen saa älykkäitä työkaluja, kirjaaminen kevenee.

Kirjaaminen kehittämisen kivijalkana - kirjaaminen ja tiedon laatu

Kirjaaminen ja tiedon laatu on tärkeää, koska laadukas tieto on relevanttia, luotettavaa, ajantasaista ja käyttökelpoista. Tietojärjestelmään kirjatun tiedon laatu ratkaisee sen, miten tietoa käytetään käytön eri tasoilla, esim. asiakastyössä, tietojohdamisessa, hyvinvointialueiden päätöksenteossa, kansallisessa seurannassa, alueellisessa ja kansallisessa päätöksenteossa jne. Sosiaalihuollon seurantarekisterin (THL) tavoitteena on päästä luopumaan lukuisista sosiaalihuollon erillistiedonkeruista. Tavoitteena on, että sosiaalihuollon seurantarekisteriä hyödynnetään sosiaalipalveluiden arvioinnissa, ohjauksessa, valvonnassa ja hyvinvointialueiden tietojohdamisen tukena.

Kyse ei ole vain kirjaamisesta vaan vaikuttavuuden seuraamisesta – ovatko sosiaalipalvelut vaikuttavia ja vastaavatko ne asiakkaiden tarpeisiin. Pohteella kirjaaminen ja tiedon laatu varmistetaan kansallisilla kirjaamisohjeilla ja jatkuvalla osaamisen vahvistamisella. Työ ei ole valmis vaan itse asiassa ollaan uuden vaiheen alussa. On tärkeätä, että kirjaaminen on osa arkista työtä, helppoa tuottaa eikä vie kohtuuttomasti aikaa muilta asiakastyön työmuodoilta.

Kirjaamisen kehittäminen sosiaalihuollossa

Alueiden toimeenpanosuunnitelma kirjaamisen osaamisen kehittämiseksi: sosiaalihuolto

		Etelä-Karjala	Etelä-Pohjanmaa	Etelä-Savo	Hel싱in kaupunki	Itä-Uusimaa	Kainuu	Kanta-Häme	Keski-Pohjanmaa	Keski-Suomi	Keski-Uusimaa	Kymenlaakso	Lappi	Länsi-Uusimaa	Pirkanmaa	Pohjanmaa	Pohjois-Karjala	Pohjois-Pohjanmaa	Pohjois-Savo	Päijät-Häme	Satakunta	Vantaan ja Kerava	Varsinais-Suomi
Hyvinvointialueen paikallistolla olevan henkilöstön osalta		Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä
Hyvinvointialueille palvelua tuottavien yksityisten organisaatioiden osalta		Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä
Suunnitelma osana pysyvää toimintaa		Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä

5.9.2025

43

Vaikuttavat palvelut, menetelmät ja niiden tehostaminen sosiaalihuollossa, erityissosiaalityöntekijä Leena Tikkala

Sosiaalihuollon vaikuttavuustutkimusta on tehty varsin vähän Suomessa. Tämä johtuu sosiaalihuollon luonteenomaisuudesta ja erilaisuudesta suhteessa terveydenhuollon vaikuttavuustutkimukseen. Sosiaalihuollon tehtävä on auttaa ja tukea ihmisten sosiaalisten ongelmien ehkäisyssä ja korjaamisessa. Sosiaalityön vaikuttavuutta arvioineet ja tutkineet tutkijat ovat tuottaneet ristiriitaista näkemystä siitä, mikä sosiaalihuollon vaikuttavuuden mitta tai määre voi olla (Rajavaara 2007). Vaikuttavuudessa on kyse mittaamisesta ja sosiaalihuollon, sosiaalityön, sosionomin tai erilaisten palveluiden mittarin kehittäminen siihen tarkoitukseen on varsin vaativa työ. Vaikuttavuutta tutkitaan esimerkiksi luonnontieteellisillä kokeellisilla tutkimusasetelmilla, joita sosiaalityön tutkimuksessa on toteutunut vähän syystäkin. Sosiaalisia elämänhaasteita, tai asiakkaita kun on eettisesti vaikea asettaa vertailu- ja koeasetelmiin. Ensinnäkin mittaamisen painopiste tulisi aina olla laadussa, ei määrissä (Kotiranta & Mäntysaari 2017). Sosiaalihuollon luonteenomaisuuden vuoksi vaikuttavuuden tutkimuksen tavoite on siis haasteellinen. Lisäksi sosiaalihuollon eettiset periaatteet painottavat ihmisen tukemista kokonaisvaltaisesti. Julkisen sektorin ja hyvinvointialueiden talouspaineissa vaikutustutkimus ja sen vaateet tulee lähelle sosiaalihuollon kenttää ja priorisointia tulee tarkastella uudessa valossa unohtamatta

kuitenkaan sosiaalialan ammatillisia ja eettisiä periaatteita. Tutkimustiedolla ja tutkijoiden tekemällä työllä tässä vaikuttavuuden ja vaikutustutkimusten tuloksissa on iso merkitys. Vaikuttavia psykososiaalisia menetelmiä on jonkin verran tutkittu esimerkiksi Itlan toimesta.

Sosiaalihuollon kansallinen kehittäminen painottaa sosiaalihuoltoon profession sisältöohjausta, joka tarkoittaa vahvan informaatio- ja strategiaohjauksen merkitystä kansallisesti ja yhteistyöaluetasoisesti (Pohjola & Muuri 2024). Vuoteen 2032 mennessä sosiaalihuoltoon oltaisiin kehittämässä porrasteisuutta, jonka ajatuksena on kansallisesti kehittää palveluvalikkoa erilaisiin perus- ja erityispalveluiden kokonaisuuksiin (Heikkilä & marjamäki 2024). Niihin sisällytetään sosiaalihuollon tutkimus- ja kustannustietoon pohjautuvia suosituksia. Porrasteisuuden yksi keskeinen tavoite on sosiaalihuollon tietopohjan vahvistaminen. Siihen tarvitaan tutkimustiedon lisäksi sitä tukevaa infrastruktuuria. Esimerkiksi tietokantoja, tiedolla johtamisen tukijärjestelmiä, asiakastietojärjestelmien rinnakkaista kehittämistä, jotta järjestelmät tukevat tiedolla ohjausta. Kansallisen kehittämisen ja tutkimuksen tuloksia on syytä odottaa ennen suoraviivaisia päätöksiä palveluiden tehostamisesta.

Vaikutusten tutkimusta ja sen mittaamisen menetelmiä hyvinvointialueen arjessa on esimerkiksi Pohteella toteutunut RRP3-arviointitutkimus, jossa on tutkittu aikuissosiaalityön menetelmien vaikutuksia käytäntötutkimuksen avulla. Tämän tyyppinen käytäntötutkimuksen (practice research) viitekehys on aidosti sosiaalityön, sosiaalihuollon ja asiakkaiden arjessa toteutuva tutkimustapa. Siinä sekä työntekijät että asiakkaat yhdessä tarkastelevat palvelun vaikutuksia. Käytäntötutkimuksessa on esimerkiksi sovellettu voimavara- ja voimavarojen lähtöisiä menetelmiä, jotka tunnetusti ovat sosiaalityön arjessa vaikutuksia tuottavia. Esimerkiksi tutkimusten mukaan työntekijän ja asiakkaan vuorovaikutuksella ja suhdeperustaisella työllä on vaikutuksia tuottavia tuloksia (Jokinen 2010; Rantanen ym. 2023). Siihen kannattaakin panostaa arjessa. Lisäksi vaikuttavuutta mittaavia menetelmiä on esimerkiksi aikuissosiaalityöhön jo kymmenen vuoden ajan kehitetty AVAIN-mittari, joka voidaan myös kytkeä käytössä olevaan asiakastietojärjestelmään. AVAIN-mittari on kokonaisvaltaisen sosiaalityön arviointimenetelmä (Ks. Kivipelto). Lisäksi lastensuojelussa on kehitetty ja tutkittu ns. FIT-mittaria, joka sekin pohjautuu työntekijöiden palautetietoisuuden lisäämiseen ja auttaa asiakkaan ja työntekijän vaikuttavassa vuorovaikutussuhteessa (Ks. Yliruka & Mönkkönen).

Vaikuttavassa sosiaalihuollossa iso merkitys voi olla laadukkaan sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen järjestämistavoilla. Sosiaalityö ja sosiaaliohjaus ei ole kuitenkaan tarkoitettu tukihenkilönä toimimiseen, vaan sosiaalityöntekijällä ja sosionomilla on selkeä työnjaollinen merkitys sosiaalihuollon ammattihenkilöinä. Pohteella on kehitetty myös sosiaalityöntekijän ja sosionomin työnjakoa kansallisessa Hyvän Työn ohjelmassa sekä erikseen laaditulla erityisen tuen tarpeen määrittelytyöllä. Optimaalista on kehittää laadukasta omatyöntekijätyötä niin, että sosiaalihuollon ammattihenkilöt keskittyvät työssään koulutuksen tuottamaan osaamiseensa sekä työnjakoon siten, että

ammattihenkilöresurssi riittää tarkoituksenmukaisiin sosiaalihuollon tuen tarpeisiin. Keskittyminen sosiaalityön ja sosiaaliohjaajan osaamiseen ja vuorovaikutukseen omatyöntekijäsuhteena voi olla vaikuttavaa. Erityisen tuen tarpeen ja ammattihenkilölain mukaisesti sosiaalityöntekijän resurssi kannattaa hyödyntää lainsäätäjän tarkoittamaan tarkoitukseen. Sosiaalityöntekijät keskittyvät erityisen tuen tarpeen tilanteissa elävien, erityisen haavoittuvassa asemassa elävien ihmisten auttamiseen ja sellaisiin erityisen tuen tilanteisiin, jotka ovat kompleksisia luonteeltaan. Tukihenkilöpalvelua voi olla syytä tarkastella lisänä muuta palvelukokonaisuutta erottaen, mikä merkitys sillä on asiakkaalle ja mitä lisäarvoa se asiakkaalle tuo. Esimerkiksi mikä merkitys on laadukkaalla omatyöntekijäsuhteella ja kokonaisvaltaisella työotteella, ja missä tilanteissa tukihenkilöpalvelu voi olla lisätukena.

Pohteella on jo kehitetty sosiaalityön vahvaa osaamista ja suhdeperustaisuutta tukeva mentorointimalli. Pohteella on jo 12 sosiaalityön mentoria, ja toteutumassa jo kaksi mentorointiohjelmaa. Mentoroinnin tuloksia saamme tulevassa. Samanlainen osaamista vahvistava mentorointimalli myös sosiaaliohjaus-osaamiseen on mahdollista kehittää.

Sosiaalipalveluiden tehostaminen ja palveluiden vähentämistä hyvinvointialueen valikosta ei siis ole syytä tehdä ilman tutkimustietoa ja kansallista ohjausta. Sosiaalialan osaamiskeskukset ovat rakentuneet 1.7.2025 alkaen yhteistoiminta-alueetasoisesti. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen tehtävänä on sosiaalialan TKKI-toiminnan, eli tutkimuksen, kehittämisen, koulutuksen ja innovoinnin rakenteiden luominen Pohjois-Suomen alueelle. Osaamiskeskus voi osaltaan suunnata yta-alueen palveluiden ja menetelmien vaikuttavuustutkimusta, tutkimustietoon pohjautuvien sosiaalipalveluiden ja menetelmien ohjausta ja käytännön kehittämistä.

Oulussa 31.10.2025

Leena Mämmi-Laukka, toimialuejohtaja ja Leena Pimper-Koivisto, sosiaalijohtaja